

De voedselomgeving en de volksgezondheid

Nynke Smidt

Afdeling Epidemiologie, UMCG

20 Juni 2024

Sterk bewerkt voedsel = probleem!

De afgelopen 30 jaar: aanbod van voedingsmiddelen
hoog in **suiker**, **vet** en **zout** sterk toegenomen

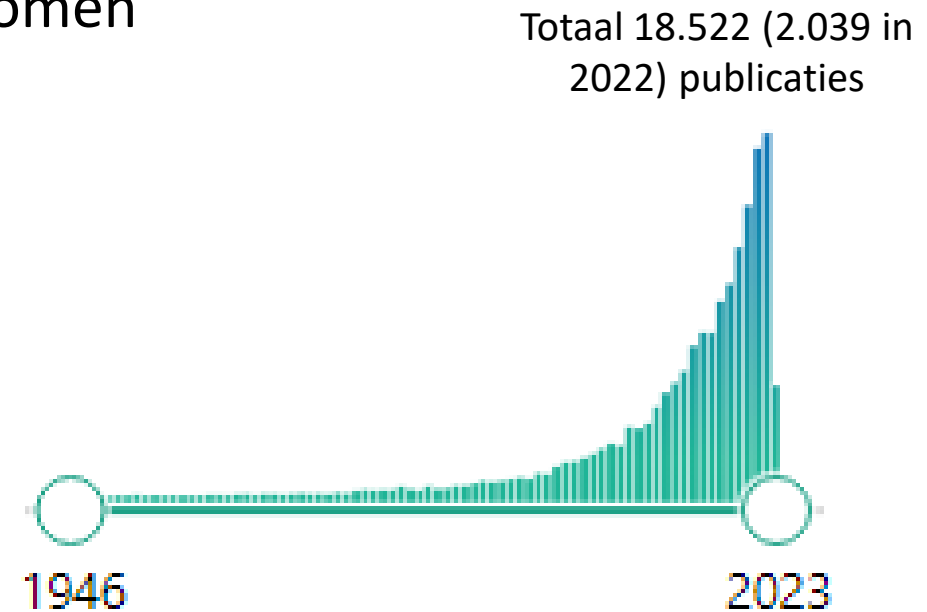
- ✓ Bewerkt voedsel is lekkerder, aantrekkelijker en langer houdbaar
- ✓ Bewerkt voedsel bevat vaak veel suiker, vet en zout, en weinig mineralen, vitaminen en vezels
- ✓ De meest ongezonde voeding is het sterkst bewerkt: koek, snoep, taart, chips, patat en frisdrank
- ✓ Sterk bewerkte voedingsmiddelen geven een groot beloningsgevoel (stimuleren overeten)

Risico's van het eten van sterk bewerkt voedsel op gezondheid

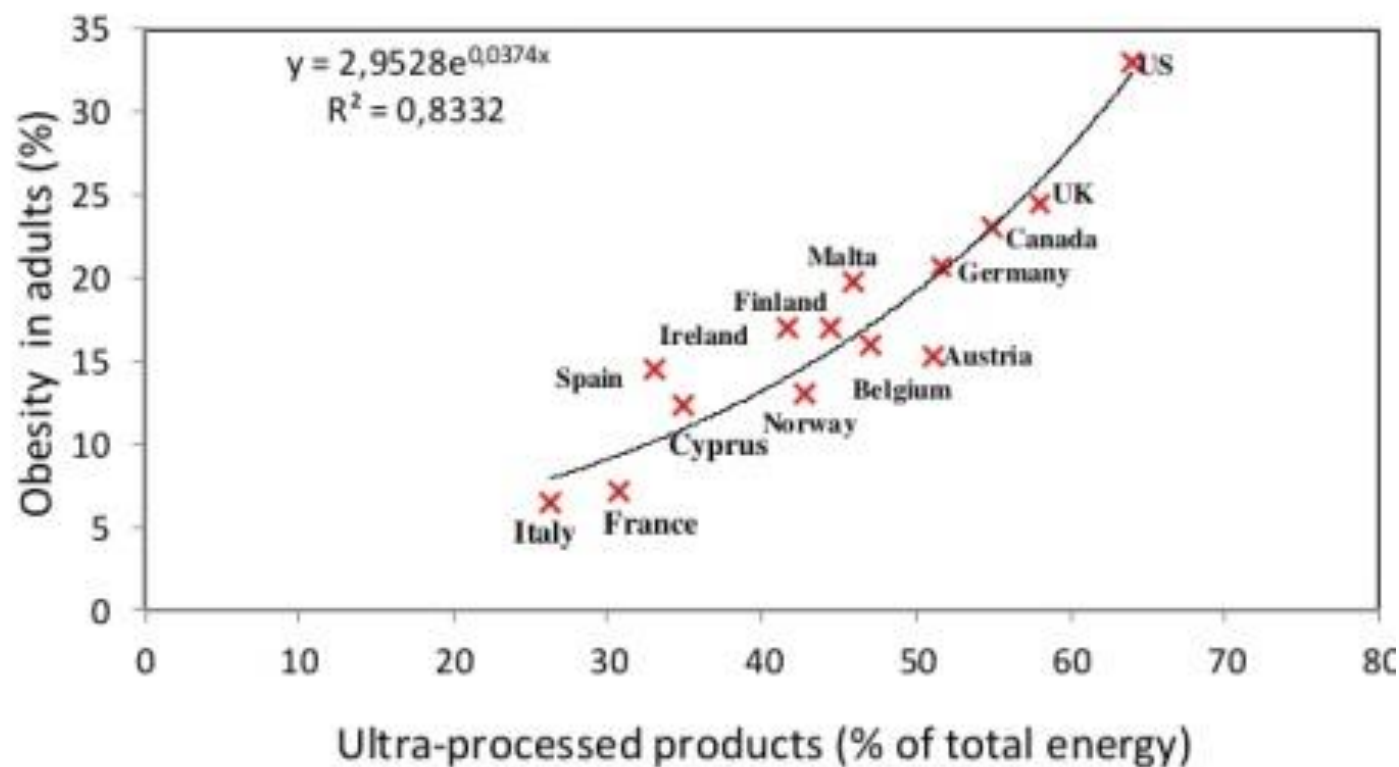
Het eten van sterk bewerkt voedsel verhoogt het risico op:

- Overgewicht en obesitas
- Hoge bloeddruk
- Hoog cholesterol
- Cardiovasculaire ziekten
- Cognitieve beperkingen
- Depressieve symptomen
- Diabetes type II
- Kanker
- Multiple Sclerose
- Parkinson
- Mortaliteit

Dietary share of ultra-processed products and obesity in high income countries (1991-2010)

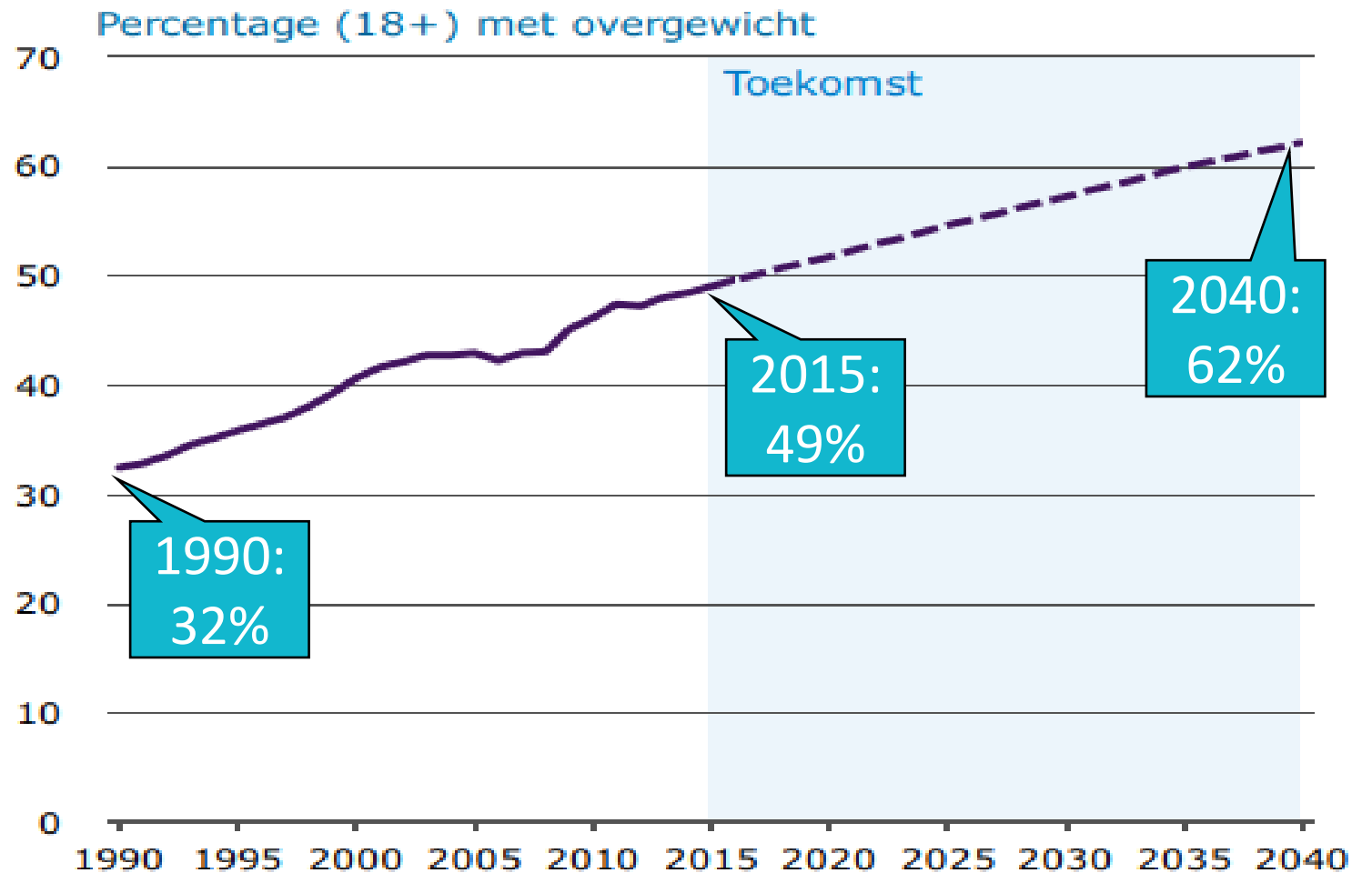

Source: Multi-country study on ultra-processed products and obesity (preliminary data)

Risico's van het eten van sterk bewerkt voedsel op gezondheid

Overgewicht en obesitas in Nederland^{1,2}

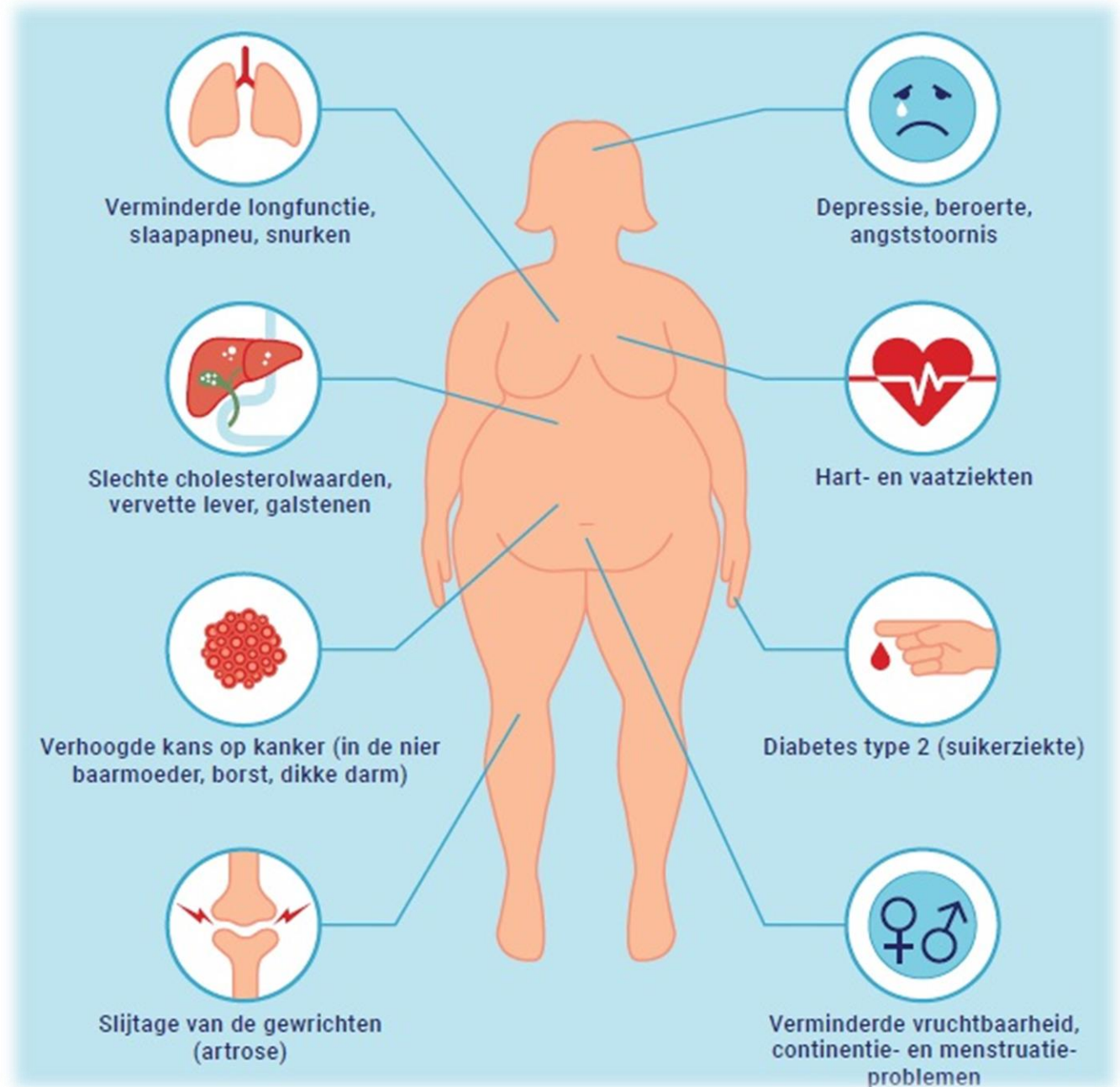
Overgewicht: BMI ≥ 25 kg/m²
Obesitas: BMI ≥ 30 kg/m²

¹: Volksgezondheid Verkenning Toekomst Update 2020; ²: Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022

Overgewicht en obesitas: de gevolgen¹

¹: Australian Institute of Health and Welfare 2017

Overgewicht en obesitas: de **gevolgen**^{1,2}

>200 (chronische) ziekten¹

Druk op zorg

Vroegtijdige sterfte

Behandeling overgewicht

Hoger werkverzuim

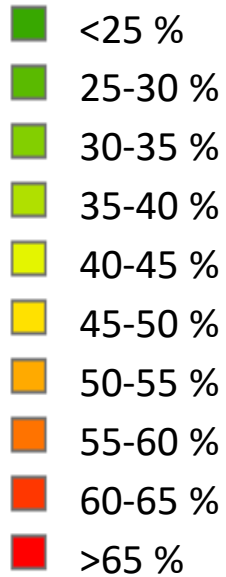
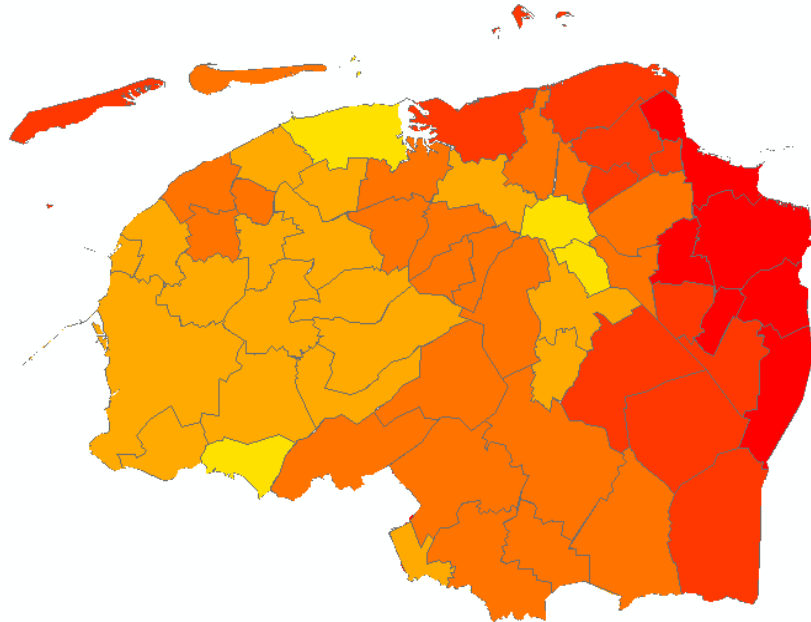
Kost Nederland jaarlijks 79 miljard euro²

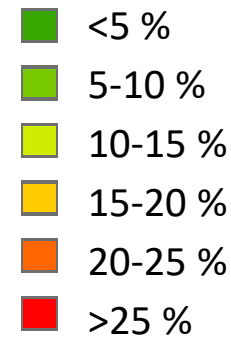
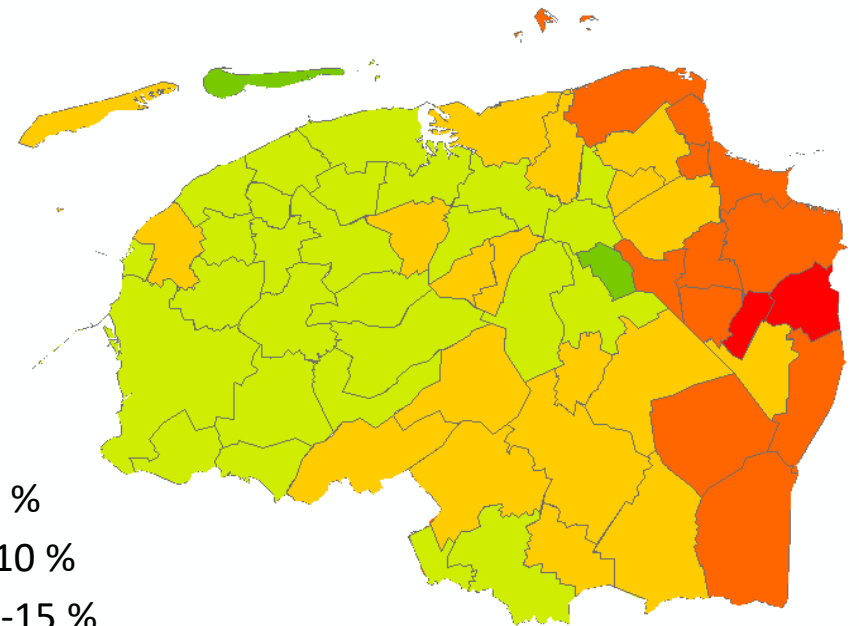
Prevalentie van overgewicht en obesitas in Noord Nederland

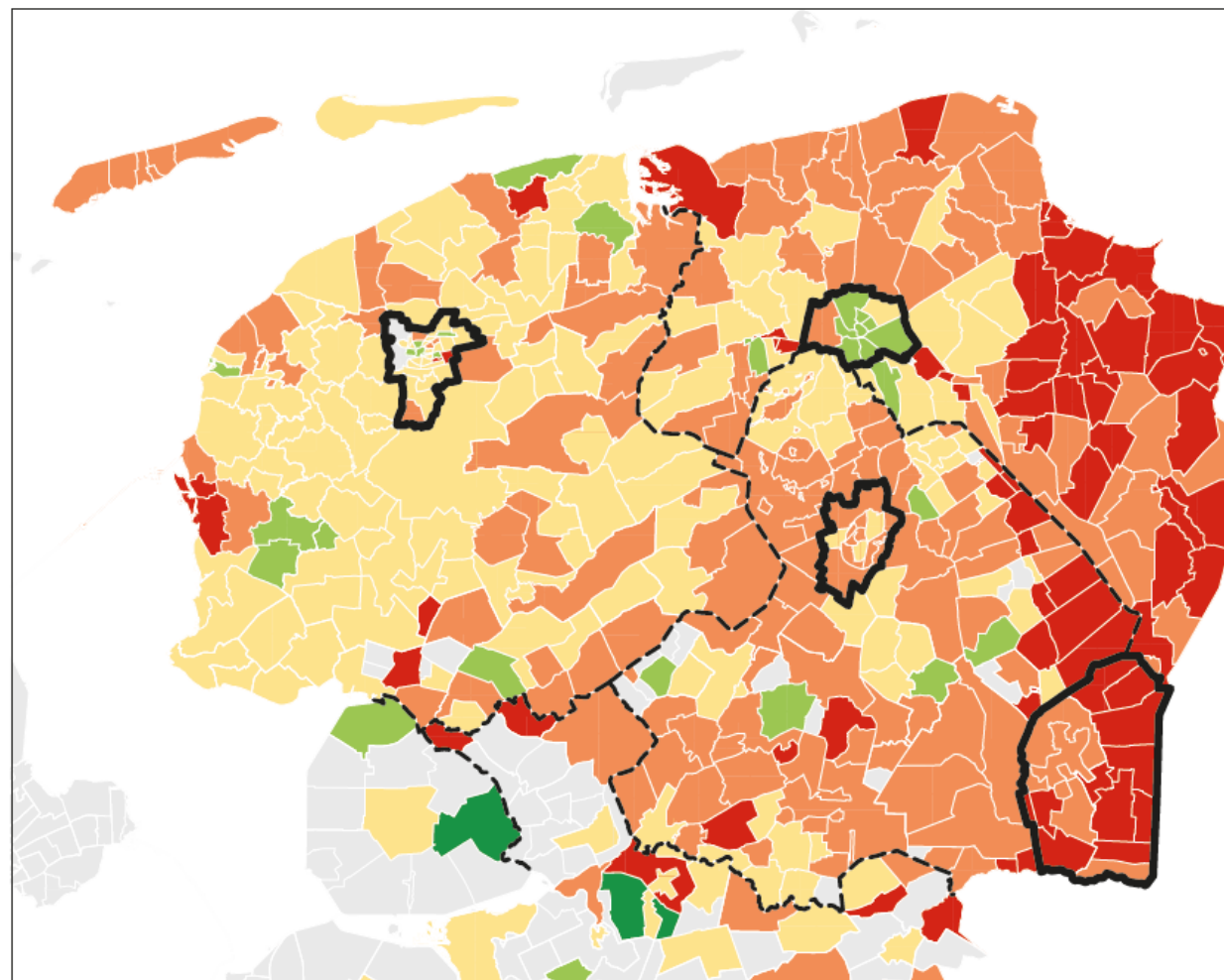
Prevalentie (%) overgewicht (BMI \geq 25 kg/m²)

Prevalentie (%) obesitas (BMI \geq 30 kg/m²)

Grote
verschillen in
BMI tussen
regio's
(N=147,027)

Overgewicht: de oorzaken

Overgewicht: de oorzaken

Complex samenspel¹

- Traditionele focus op **individuele** factoren (minder snoepen en meer bewegen)
- Andere factoren spelen ook een rol: armoede, stress, slaap
- Maar de **omgevingsfactoren** spelen ook een rol....

¹: Papas et al. Obes Rev 2007

Blootstelling aan de ongezonde voedsel- omgeving

- ✓ Voedselconsumptie is slechts in kleine mate het gevolg van individuele keuzes en wordt onder meer **sterk beïnvloed door onze voedselomgeving.**
- ✓ **Supermarkt** heeft een grote invloed op ons eet en drinkgedrag
 - ✓ 80% van het aanbod
 - ✓ 80% van de aanbiedingen
 - ✓ 80% van de promoties

} staat niet in schijf van vijf
- ✓ Het **aantal voedselaanbieders** (fast food) is de afgelopen decennia flink gestegen, waardoor we leven in een onevenwichtige, ongezonde voedselomgeving (vooral in de “arme” buurten)
- ✓ **Marketing van deze ongezonde voedselproducten** is toegenomen (TV, kassa) en prijzen daarvan zijn gedaald

De voedsel- omgeving beïnvloedt ons gedrag

- **Beschikbaarheid (zien doet eten / portiegrootte)**
- Informatie
- **Prijs**
- Promotie
- Zichtbaarheid van voedselverkoop-
punten en voedingsmiddelen
- **Sociale normen (sociale acceptatie)**
- Voedselrichtlijnen
- Wetgeving

Beïnvloedt
ons eetgedrag

De voedsel- omgeving beïnvloedt ons gedrag

- **Beschikbaarheid (zien doet eten / portiegrootte)**
- Informatie
- **Prijs**
- Promotie
- Zichtbaarheid van voedselverkoop-
punten en voedingsmiddelen
- **Sociale normen (sociale acceptatie)**
- Voedselrichtlijnen
- Wetgeving

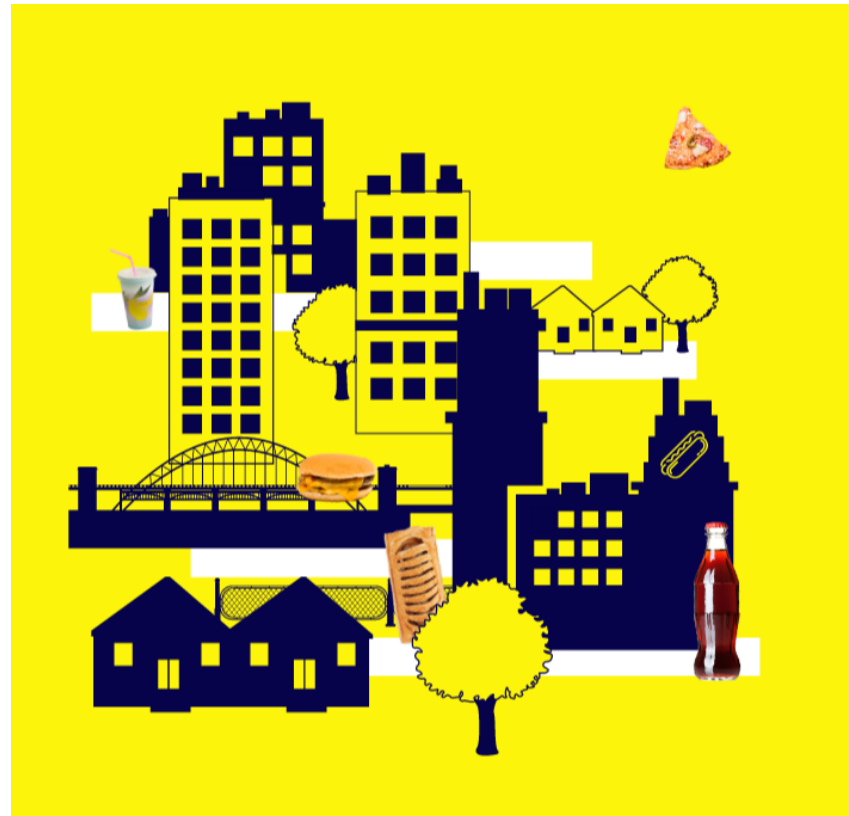
Beïnvloedt
ons eetgedrag

Oplossingen?

- ✓ **Mensen helpen de verleidingen te weerstaan**
- ✓ **De omgeving veranderen (de verleiding weghalen)**

Dataproductie met Pointer (KRO-NCRV)

Zo is jouw
eetomgeving
veranderd in de
afgelopen 10 jaar

Hoe fastfoodlocaties als paddenstoelen
uit de grond schieten

Hoeveel fast-food restaurants zijn er in Groningen?

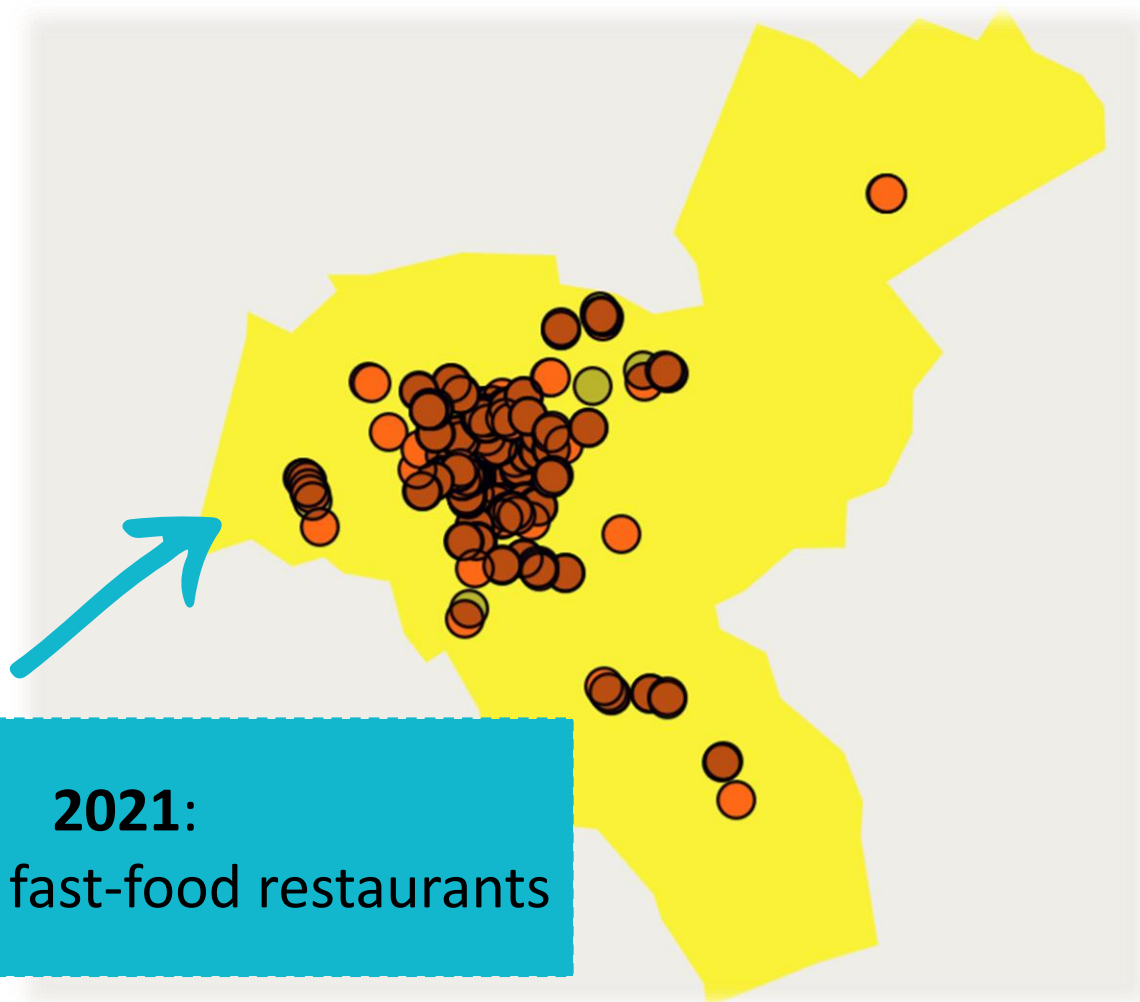

2011:
154 fast-food restaurants

Hoeveel fast-food restaurants zijn er in Groningen?

2021:
218 (+42%) fast-food restaurants

Ongezond voedselaanbod in kwetsbare buurten bijna 2x zo groot als in welgestelde buurten

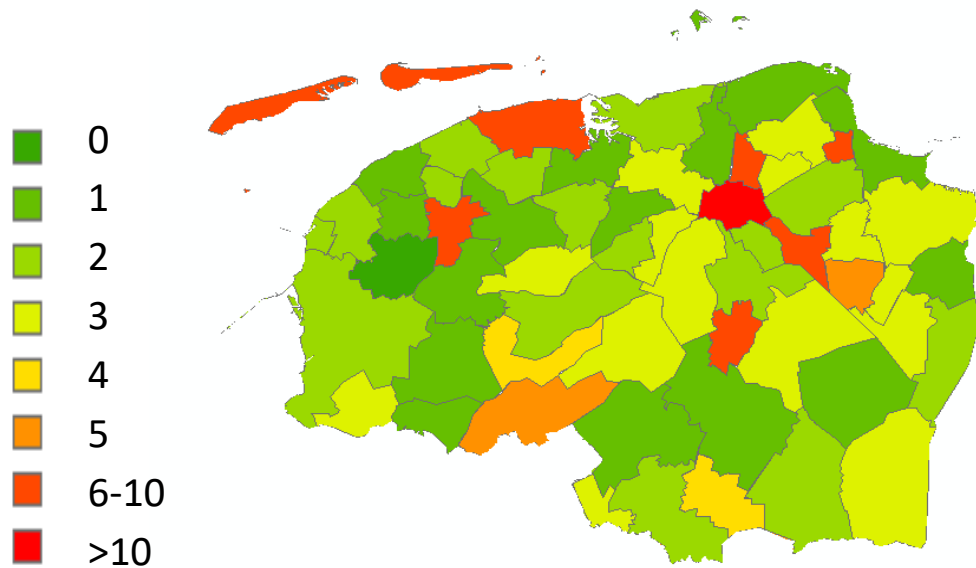
- ✓ Ongezond voedselaanbod (fastfood, donutzaken, ijssalons) 2x zo groot in kwetsbare buurten dan in welgestelde buurten
- ✓ Aantal verswinkels (bakker, groenteboeren) nam af tussen 2011 en 2021, maar is wel hetzelfde in kwetsbare en welgestelde buurten

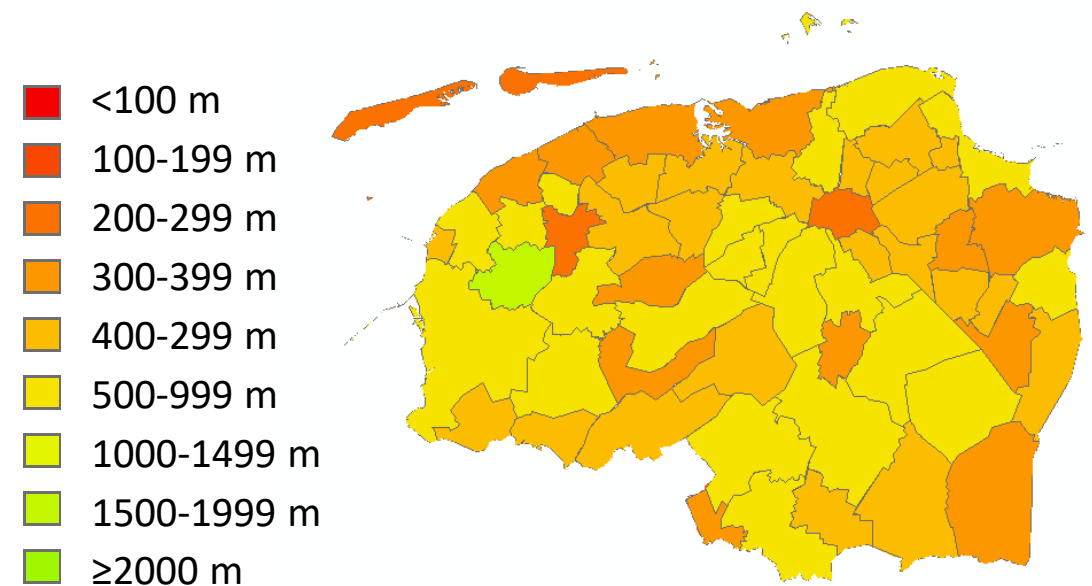
Fast-food outlets in Noord Nederland

Aantal (median) fast-food outlets in straal van 1 km om een woonhuis per gemeente

Afstand (median) tot aan de dichtsbijzijnde fastfood outlet (in meters) per gemeente

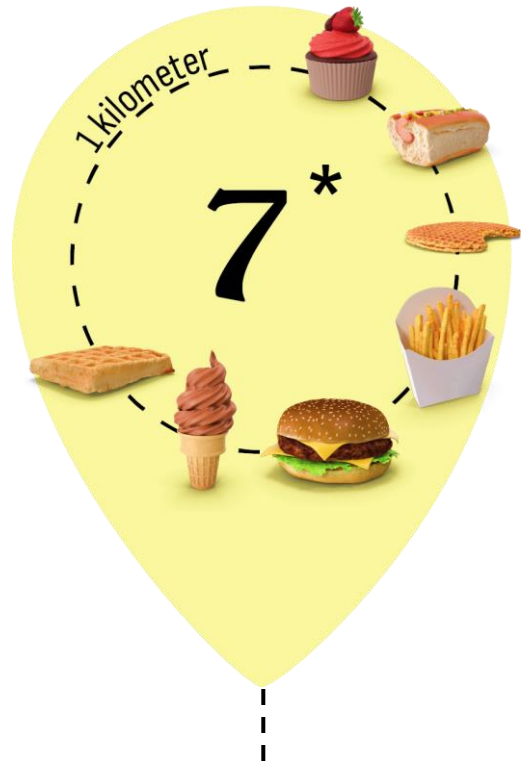

Heeft minstens één fast-food restaurant binnen 1km

78%

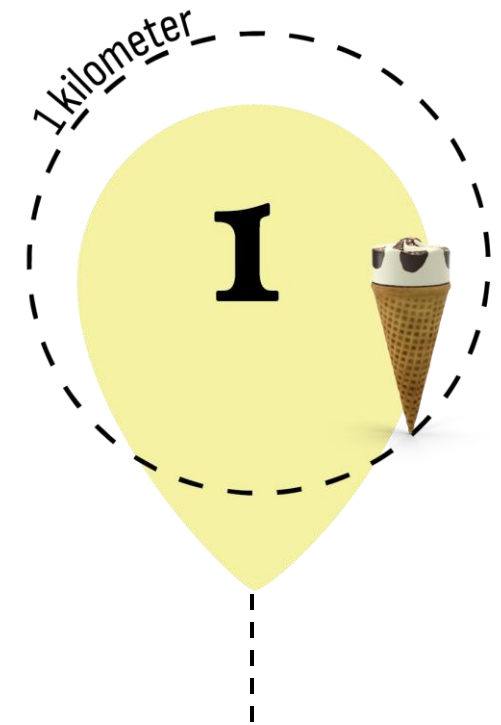

Kwetsbare buurt

Gemiddelde buurt

Welgestelde buurt

*: mediaan: middelste waarde

Fast-food restaurants en BMI

- Mensen met méér fast-food restaurants binnen 1km zijn...
 - **0.10** BMI punt zwaarder
 - **±300 gram** zwaarder voor een Nederlander met gemiddelde lengte (1.75m)

Fast-food restaurants en BMI

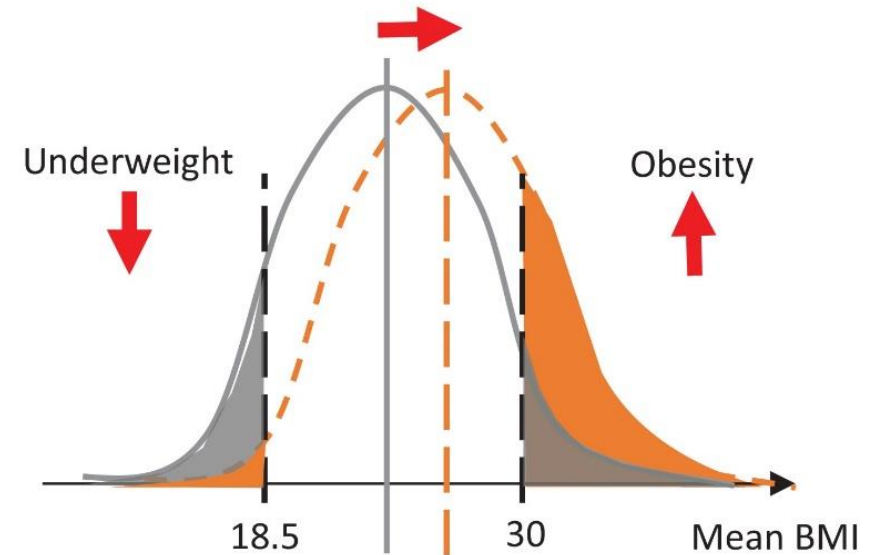
- Mensen met méér fast-food restaurants binnen 1km zijn...
 - **0.10** BMI punt zwaarder
→ **±300 gram** zwaarder voor een Nederlander met gemiddelde lengte (1.75m)
 - Namen **0.06** BMI punt meer toe in gewicht over de tijd
→ **±180 gram** zwaarder voor een Nederlander met gemiddelde lengte (1.75m)
 - De associatie is sterker bij mensen die in een kwetsbare buurt wonen **0.75** BMI punt
→ **± 2,30 kg** gewichtstoename voor een Nederlander met gemiddelde lengte (1,75m) over 4 jaar

Associatie tussen fastfood outlets en BMI

- ✓ Toename van aantal fast food outlets in buurt (< 1 km)
 - ✓ Grotere toename in BMI
 - ✓ met name bij jonge mensen
 - ✓ jonge mensen met een genetische prepositie voor gewichtstoename hadden een grotere toename in hun BMI ($B=0.46$)

- ✓ Kleine effecten van BMI voor individu, maar grote gevolgen voor de prevalentie van overgewicht en obesitas in algemene populatie

Preventie paradox

Preventie paradox
GLOBE-study

Preventie paradox

Joost Oude Groeniger
Afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg, Erasmus MC

<https://player.vimeo.com/video/728783682>

Nationaal Preventie Akkoord

een belangrijke stap naar een gezonder Nederland

- ✓ Alle inwoners van Nederland eten en drinken op een wijze die bijdraagt aan een **gezond gewicht** en een **gezond voedingspatroon**
- ✓ Inwoners van Nederland hebben een gezonde sociale, economische en fysieke **omgeving, die gezond leven stimuleert**

Nationaal Preventie Akkoord

een belangrijke stap naar een gezonder Nederland

NOS Nieuws • Woensdag 17 januari 2024, 09:01

Preventieakkoord helpt niet genoeg in strijd tegen roken, drinken en overgewicht

Het Nationaal Preventieakkoord om roken, problematisch alcoholgebruik en overgewicht tegen te gaan levert niet op alle punten het gewenste resultaat. Dat blijkt uit doorrekeningen van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).

Het aantal volwassenen en kinderen met overgewicht of obesitas neemt volgens de modellen in de toekomst nog steeds toe, ondanks de aandacht voor gezonde voeding en bewegen. Hierdoor neemt ook het aantal mensen met diabetes en hart-, vaat- en leverziekten toe.

Het demissionaire kabinet gaat hierom door met beleid zoals een belasting op frisdranken en het beperken van marketing van ongezonde voeding gericht op kinderen. Ook in ziekenhuizen en op scholen worden nieuwe projecten voor een gezondere levensstijl en voeding opgezet.

Aanbevelingen ronde tafel gesprekken leefstijl preventie (maart 2022)

- ✓ Maatregelen waarbij de voedselomgeving gezonder wordt gemaakt zijn beter voor de volksgezondheid, dan maatregelen gericht op individuen die heel ongezond eten (preventie paradox)
 - ✓ Richt je op de hele bevolking (universele preventie)
- ✓ Creatie van een voedselomgeving waarin de gezonde keuze de makkelijke en meest logische keuze is ('systeemaanpak')

Gezondheidsramp in Nederland op komst (17-06-'24)

Gezondheidsramp in Nederland op komst

Gezondheidsfondsen willen samen met iedereen in Nederland het tij keren
Nederlanders leven steeds korter in goede gezondheid

Gisteren, 23:18

Staatssecretaris over falend gezondheidsbeleid: 'Geen politiek draagvlak'

Maarten van Ooijen, demissionair staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ziet het feit dat er nauwelijks resultaat is geboekt bij het terugdringen van problematisch alcoholgebruik als mislukking van zijn beleid. "Het is niet fraai om over je eigen mislukkingen te spreken als politicus. Maar op dit punt is er eigenlijk gewoon nauwelijks politiek draagvlak." Ook het verminderen van overgewicht in Nederland ziet hij als een groot onderwerp 'waar onvoldoende voortgang is geboekt'.

Van Ooijen reageert in *Nieuwsuur* op het manifest van ruim twintig gezondheidsorganisaties, waaronder de Hersenstichting en het Diabetes Fonds, dat er in Nederland een 'gezondheidsramp in slow motion op komst is die niet vanzelf stopt'. Ze roepen de overheid op om gezondheid het uitgangspunt te maken van het overheidsbeleid.

Van Ooijen vindt de term gezondheidsramp stevig, maar wel nodig. "Want er is echt iets aan de hand met onze volksgezondheid."

In Nederland leven de minst welvarende mensen maar liefst **acht jaar korter** dan de meest welvarende en **24 jaar korter in goede gezondheid**.

Oorzaken:

- In de huidige samenleving is ongezond leven makkelijker en goedkoper dan gezond leven
- Een zorginfarct dat groeit in omvang vanwege meer mensen met een chronische aandoeningen en een groeiend personeelstekort (toename van grijze druk, ongezonde werkende populatie)
- Oplopende tekorten van medicijnen en hogere uitgaven daar aan

Welke initiatieven zijn er in Nederland om de voedselomgeving te verbeteren?

NOS NIEUWS • BINNENLAND • 04-09-2017, 11:22 • AANGEPAST 04-09-2017, 11:49

Amsterdam verbiedt reclame in metro voor ongezond eten

Nieuwe reclamewet voor de metrostations (geen reclame voor ongezonde producten voor kinderen en jongeren tot 18 jaar) dd 4 sept 2017

Verhoging belasting op frisdrank

Vanaf 1 januari 2024 gaat de belasting (de zogenoemde verbruiksbelasting) op alcoholvrije dranken, zoals frisdrank en alcoholvrij bier omhoog. Deze dranken worden dan duurder, zodat mensen eerder kiezen voor gezondere dranken, zoals water. De verbruiksbelasting op mineraalwater wordt vanaf 1 januari 2024 afgeschaft.

Verhoging verbruiksbelasting alcoholvrije dranken

Per 2024

- Verhoging tarief frisdrank naar ruim 26 cent per liter (incl. bieren tot 0,5% alcohol)
- Mineraalwater wordt uitgezonderd

Tarief per 100 liter:
2022 € 8,83
2024 € 26,13

Nieuws

Martini Ziekenhuis kiest voor gezonde cateraar Vitam

01-12-2022

Plannen voor 0% BTW op fruit en groente

Vrijdag 18 februari 2022, 08:00

Wat groente of fruit is, is zo simpel nog niet

NOS Nieuws • Woensdag 29 maart, 16:28

Onderzoek: afschaffing btw op groente en fruit is duur en heeft weinig effect

Btw op groente en fruit afschaffen vinden veel mensen een goed plan: 'Met een bak friet ben ik goedkoper uit'

16-05-2022 13:02 | Auteur: Petra Klapwijk

Is het nu wel of niet mogelijk om btw op groente en fruit af te schaffen? Volgens wetenschappers levert het veel op - EenVandaag (avrotros.nl) (5-4-2023)

De afgelopen tien jaar is de prijs van gezond eten in winkels harder gestegen dan de prijs van ongezonder eten. Gezondere producten werden gemiddeld 21 procent duurder, terwijl de gemiddelde prijs van ongezondere producten met 15 procent steeg. Daarmee wordt verstandig snoepen er niet makkelijker op.

Hef geen BTW op groente en fruit; ook Groningse partijen ondertekenen oproep aan het kabinet

Buitenland: verbod op reclame voor ultrabewerkt voedsel

Sinds 2019 geen reclame voor voeding met veel calorieën, zout, vet of suiker

Burgemeester verbiedt reclame voor junkfood in Londense metro

Door **Marc Horckmans**

Gepubliceerd op **Vrijdag 1 maart 2019** om 12:02 • *March 2019*

🕒 4 min lezen

Subsidie voor ondernemers in San Francisco

SMALL BUSINESS RESOURCES

Merchants, boost your business and your community by selling healthy foods. We design more retail space into your store, and provide technical and financial assistance.

De rol van junkfluencers

NIEUWSBERICHTEN | 24.03.2022

Spanje wil een verbod op Junkfluencers. Wanneer volgt Nederland?

VOEDING EN GEZONDHEID KINDERMARKETING

?

**Spanje wil een verbod
op Junkfluencers.**

Wanneer volgt Nederland?

Online advertenties (via influencers) op kanalen als YouTube, Instagram en TikTok

- ✓ Mensen helpen de verleidingen te weerstaan
 - ✓ Maak ultra-processed food niet zichtbaar (social media, tv, internet)
 - ✓ Vergroot het aanbod gezond voedsel
 - ✓ Verbod op reclame voor kinderen onder 18 jaar voor voedingsmiddelen die niet in schijf van 5 staan

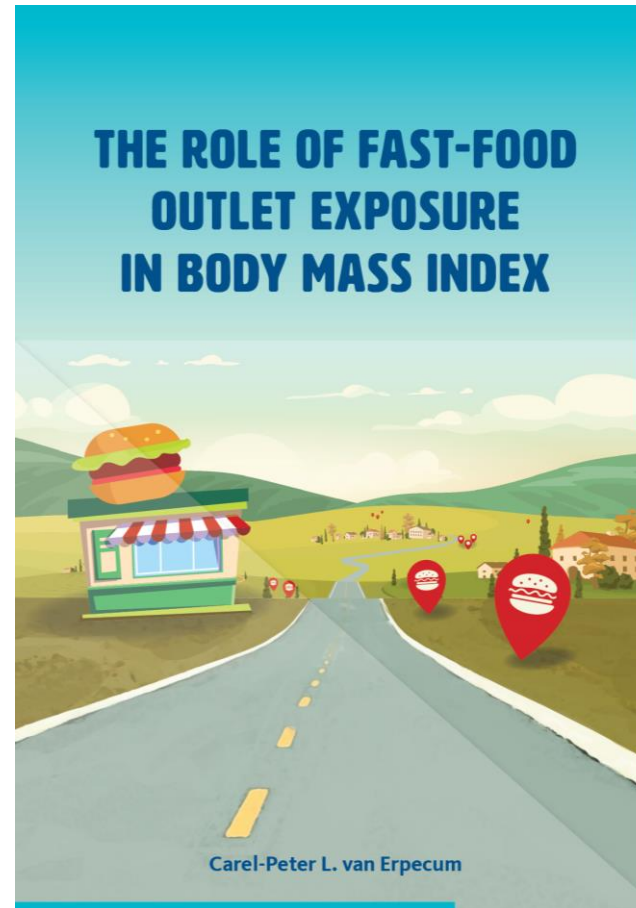

Samenvattend

- ✓ De omgeving veranderen, waardoor gezonde keuze makkelijker wordt
 - ✓ Prijs (0% BTW op groente en fruit)
 - ✓ Suikertaks
 - ✓ Aanbod ongezond voedsel verminderen
- ✓ Gebruik het effect van de preventie paradox

**Bedankt voor
uw aandacht**

Vragen?

Met dank aan het onderzoek van
Carel Peter van Erpecum

Contact:

Nynke Smidt

n.smidt@umcg.nl